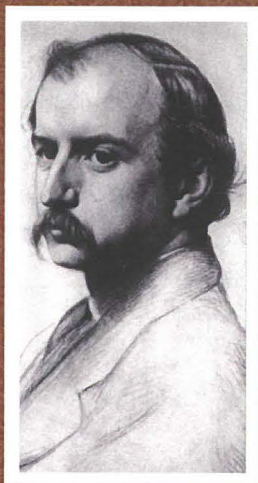

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПСИХОЛОГІЇ

ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА:

ДО 190-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ПАМФІЛА ЮРКЕВИЧА

*Матеріали учасників
Всеукраїнської конференції
19 травня 2016 року*

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПСИХОЛОГІЇ**

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

**ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА:
ДО 190-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ПАМФІЛА ЮРКЕВИЧА**

*Матеріали учасників
Всеукраїнської конференції
19 травня 2016 року*

Львів – 2016

УДК 34
ББК 67
І-90

*Рекомендовано до друку
засіданням кафедри теорії та філософії права
Навчально-наукового Інституту права та психології
НУ «Львівська політехніка» (протокол № 11 від 18 лютого 2016 року)
та
засіданням вченої ради
Навчально-наукового Інституту права та психології
НУ «Львівська політехніка» (протокол № 9 від 24 лютого 2016 року)*

Упорядник –
Сливка Степан Степанович
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та філософії права
кафедри теорії та філософії права
Навчально-наукового Інституту права та психології
НУ «Львівська політехніка»

І-90 Історія і сучасність філософії права : до 190-річчя від дня народження Памфіла Юркевича : матеріали учасників всеукраїнської конференції (Львів, 19 травня 2016 р.). – Львів : ННПП НУ «Львівська політехніка», 2016. – 218 с.

У збірнику містяться тези виступів учасників всеукраїнської конференції (19 травня 2016 р.) – працівників кафедри, молодих науковців, аспірантів Навчально-наукового Інституту права та психології НУ «Львівська політехніка», науковців інших навчальних закладів, працівників державних установ.

Матеріали присвячено висвітленню поглядів Памфіла Юркевича на філософсько-правові та теоретико-правові аспекти.

Матеріали опубліковано в авторській редакції

УДК 34
ББК 67

© Навчально-науковий
Інститут права та
психології НУ «Львівська
політехніка», 2016

особистості, для якого характерне, з одного боку, підсвідоме засвоєння архетипів старого суспільства, що вже відмирає, а з іншого – нових цінностей, інтересів, що зумовлені новим життєвим простором.

Одночасне існування багатьох цінностей, жодна з яких не є чітко структурованою нормативною моделлю, утруднює ситуацію сприйняття соціальних норм, ускладнюючи процес соціалізації. Такі умови вимагають нової «техніки існування», сутність якої полягає в тому, що планування діяльності в соціальній сфері вимагає від особистості, по-перше, врахування швидких темпів змін соціальної реальності, по-друге, високої особистої толерантності до невизначеності. Така «техніка існування» передбачає розгляд формування особистості як її ресоціалізації, як процесу, в результаті якого формується вміння орієнтуватися у непередбачуваних ситуаціях. Тому, на закономірності формування соціального типу особистості необхідно зважати в усіх ланках процесу цілеспрямованого виховання.

Мартинюк Ю.І. –
викладач кафедри філософії та
економіки Львівського національного
університету імені Д. Галицького

САМОБУТНІСТЬ ПЕДАГОГІКИ СЕРЦЯ ПАМФІЛА ЮРКЕВИЧА

Попри численні спроби витворення власної національної та автентичної системи освітнього виховання, сучасна українська педагогіка все ще часто є позначена впливом радянських педтехнологій, які зорієнтовані виключно на формування знань, умінь і навичок в учнів та студентів із залученням особисто спрямованих виховних засобів. Цей напрям, безперечно, є прогресивним і зв'язаний із введенням у педагогічну практику закордонних освітніх методик. Проте є ще один напрям, який

звернений в бік духовно-моральних традицій виховання, що існували в Україні ще до приходу комуністичного режиму, з його марксистською ідеологією колективізму. Слід звернути свій погляд в минуле та згадати про те, що в Україні існувала самобутня християнська система виховання молоді, одним із носіїв і представників якої був саме Памфіл Юркевич.

Позаяк педагогіка Памфіла Юркевича основана на його «філософії серця», у світлі якої сформовані основи педагогічної теорії, що базується на біблійному вченні про серце як основи духовного життя людини.

Самобутність педагогіки Юркевича ґрунтується на Святому Письмі і на християнській традиції, яка утверджує морально-духовне існування людини, свободу і самоцінність людської особи. Духовність і моральність вкорінена в серці людини. Найважливішим джерелом педагогіки як науки є вивчення людини, яке базується на Божому Одкровенні щодо людини як образу і подоби Бога і психології, де виховання творить і перетворює душевні стани, спираючись на загальні закони психіки людини. Прийняття біблійної істини про те, що людина є образом і подобою Бога, стає основою виховання. Таким чином педагогіка – це наука про вдосконалення людського духу, наука, яка позначена релігійністю. Вона покликана вести людину через розвиток її духовної природи і моральне вдосконалення до богоподібності.

Педагогіка Памфіла Юркевича є християнською за своєю суттю і базується на засадах виховання людини як образу і подоби Бога. Вона прагне відновити в особистості вихованця богоподібні риси, якими є мудрість і любов, святість і правда. Підґрунтям педагогічної концепції Юркевича є його філософське бачення. Вона є органічним продовженням його філософсько-антропологічного вчення, в основі якого мислитель велику увагу акцентує на унікальності духовного ества людини, на визнанні особистості вищою цінністю буття та баченні серця як основи духовного життя людини [10, с. 1103].

Завдання філософії полягає не лише в тому, щоб з її допомогою здобути мудрість, істинне й цілісне знання, а й у тому, щоб навчити людину жити згідно з цим знанням, найкраще реалізувати себе у світі. Ось чому філософія завжди зверталася до проблем педагогіки. Оскільки Памфіл Юркевич жив у такий час, коли філософська думка відзначалася поглибленою увагою до освіти й педагогіки, тому справжній обов'язок філософії він вбачав у зверненні її до моральної проблематики, «завжди його надихала цільна філософія і притому саме з причин завершуючих її моментів морального достоїнства» [8, с. 608]. Як практичний філософ, П. Юркевич неминуче звертається до прикладної етики, виразом якої стає педагогіка.

Саме ідея цілісності людського духу і серця як його основи, визначили весь напрям філософської і педагогічної творчості мислителя, наклали свій відбиток на розв'язання проблем освіти і виховання, позначилися на розумінні мислителем мети і завдань педагогіки. І якщо філософія – це наука про дух, то педагогіка – це наука про вдосконалення людського духу. Для практичного педагога дух є істота, що виховується, може бути вихована і повинна виховуватися; «для нього виховання є така доля духу, яка одна лише робить можливим як існування людства, так і його вдосконалення» [14, с.9-10].

Духовне становлення особистості в освітньому процесі неможливе без ґрунтового знання про людину і її призначення. Тому найважливішим джерелом педагогіки Памфіл Юркевич вважає вивчення людини, яке базується на божественному Одкровенні. «Людина, як син Божий, обдарована у своїй внутрішній суті духом, у якому криється невичерпне багатство істини, добра і досконалості. Ідеалом для його зростання і успіху може бути тільки досконалисть самого Бога і ніщо більше» [14, с. 25].

Так само як філософія у своєму прагненні до цілісного світоспоглядання неминуче приходиться до ідеї Бога, також і педагогіка у прагненні до цілісної освіти духу обов'язково

передбачає релігійний погляд на людину, релігійний підхід до навчання і виховання. У праці «Серце і його значення в духовному житті людини, згідно з ученням слова Божого» Памфіл Юркевич висвітлює свою оригінальну філософську систему, у центрі якої знаходиться вчення про «серце» як символ і центр внутрішнього світу людських переживань, і яка має важливе значення для розуміння суті педагогічної концепції великого мислителя [9, с. 44].

Педагог виходить із біблійного розуміння серця. «Хто читає з належною увагою слово Боже, той легко може помітити, що у всіх священних книгах і в богонатхненних авторів серце людське розглядається як осердя всього тілесного й духовного життя людини» [13, с. 73].

Біблія, зазначає П. Юркевич, приписує серцю всі функції духовного ества: мислення, рішення волі, відчуття, емоції, прояви любові, голос совісті. У Біблії серце є центром життя взагалі – фізичного, душевного й духовного, центром у всіх його значеннях. Мислитель прагне показати, що погляди священних авторів на сутність і значення серця в усіх сферах людського життя відзначаються ясністю і визначеністю. У зв'язку з цим, він наводить цитати зі Святого Письма, групуючи їх у визначеному порядку, а саме: серце – хранитель і носій усіх тілесних сил людини (Лк. 21:34); серце – осердя духовного й душевного життя людини, у ньому ж виникають різноманітні наміри й бажання, воно є вмістилищем волі та жадань (Рим. 6:17); серце – вмістилище всіх пізнавальних дій душі (Лк. 2:19); серце – осердя багатоманітних почувань, хвилювань і пристрастей, воно є осердя морального життя людини (Пс. 73:26); серце – осердя всього тілесного й багатоманітного духовного життя людини і називається джерелом життя або витокom життя (Пр. 4:23) [13, с. 74-78].

Отож, Памфіл Юркевич надає серцю значення інтимного центру особи. Воно є більше сховане, таємниче, ніж сама душа, ніж свідомість, ніж дух. Серце є доступне лишень для самого Бога,

є абсолютною цінністю, в якій схована нетлінна краса духу. Саме з серцем мислитель пов'язує унікальність і неповторність розвитку кожної людської особистості. Уявлення, вчинки і почуття людини набувають особистісного спрямування та індивідуальності завдяки серцю [10, с. 1103]. Тільки серце здатне націлити людину на вчинки божественного злету і тим самим приспати людську подобу [1, с. 144].

В «Курсі загальної педагогіки з додатками» Юркевич зазначає: «... дух людини з його прагненням до істини, добра й богоподібності є метою... Богоподібність – складає центр людської особистості» [14, с. 25], який міститься у її серці. Саме з серця йде любов, без якої не може відбутися ні віра, ні саме життя [4, с. 38]. Тому серед почуттів, без яких неможлива освіта, найважливішою є любов. У пізнанні і любові, на думку П. Юркевича, міститься все найкраще, що можна передати молодому поколінню [11, с. 198]. Школа, яка дає знання без вміння співчувати, нехтує розвитком серця вихованця і цим сприяє неправильному, егоїстичному використанню здобутих знань. Саме тому християнська педагогіка відстоює примат любові над пізнанням [5, с. 155].

Згідно поглядів Юркевича, метою виховання є розумна і добра людина, яка знає добро і зичить добра. А отже, завданням вихователя є пробудження у серці вихованця любові до вищого та ідеального, до правди, добра і краси [2, с. 76]. Мета навчання – дати вихованцеві велику кількість знань, умінь і навичок. Виховання досягає своєї мети тоді, коли у вихованця укоріняться міцні і добрі звички. На погляд ученого, найістотнішою умовою здоров'я і досконалості людського духу є почуття прекрасного, істинного й доброго, тобто дійсність естетична, логічна й моральна, що йдуть зі середини духу. Отож, освітою духу є розвиток естетичного смаку, совісті й мислення [5, с. 152].

Цілісну освіту духу становлять три складові: освіта розуму, серця і волі У Памфіла Юркевича це здатність уявлення або пізнання, здатність почування, здатність бажання або волі. Ці три

здатності відповідають потрібному покликанню людини до істини, краси і добра, вони називаються також розум, серце і воля та повинні перебувати в рівновазі [5, с. 153]. У гармонії цих трьох здатностей людини Памфіл Юркевич вбачає гармонійність людської душі, а отже, досконалість особи, вчинок якої завжди буде її окреслювати як ту, котра прямує до богоподібности. Саме так можна пояснити моральну цінність людського вчинку, що має безпосереднє джерело в любові серця до добра і краси [3, с. 77]. Тому важливою для педагогічної науки і практики є думка П. Юркевича про те, що знання тільки тоді засвоюються людиною, коли вони зігріті її почуттями, переживаннями і «падуть на її серце» [13, с. 93]. Лише так знання можуть стати діяльною силою духовного світу людини. Серце визначає, що є достойним нашого знання. «Дерево пізнання не є деревом життя, а для життя духу уявляється чимось дорогоцінним, ніж його знання. Ми маємо знати лише те, що гідне нашої моральної і богоподібної істоти» [13, с. 91].

Важливим висновком для педагогіки є те, що процес формування людської особистості тісно пов'язаний із становленням аксіологічної системи ставлень до дійсності [9, с. 44-45]. У справедливості й любові християнський мислитель бачить найнадійніші основи для встановлення миру між людьми.

Мислитель сформулював тезу про те, що мета виховання «безсумнівно збігається з метою життя. Не наука про виховання, а широке коло наук моральних і релігійних може розкрити цілком сутність, зміст і всі вельми складні відносини, які полягають у понятті про мету життя» [14, с. 18]. Вища мета життя є співзвучною з його сенсом, тому і мета, і сенс життя – у вдосконаленні людини, формуванні морально-добросочесного характеру, волі у виконанні морального обов'язку. Таке трактування мети життя дозволило Юркевичу накреслити основні підходи педагогіки до мети виховання. Їх педагог окреслює як «три начала виховання»: особливості духу вихованця; необхідність виховання ним обов'язку в Церкві, сім'ї, державі; його майбутнє

покликання. «Стосовно першого, мета виховання – сприяти людині у досягненні вищої досконалості; стосовно другого – зробити її здатною до виконання обов’язку в Церкві, у сім’ї, у державі; стосовно третього – сприяти їй у виконанні її власного покликання» [11, с. 9]. Ці три напрями сходяться в одному: «виховання повинно досягати мети, якої досягав би сам вихованець, якби він був зрілим» [11, с. 9].

Очевидно, що в умовах сучасності українській педагогіці було б доцільно попри запозичення чужоземних педагогічних досвідів і напрацювань, звернути увагу на власні автентичні та успішні моделі досконалого виховання, які десятиліттями заперечувались або приховувались. Слід відмовлятися від педагогічної парадигми, згідно якої вихованець – це пластичний «матеріал», з якого можна «виліпити» досконалий зразок. Натомість, визнання кожного вихованця як неповторної та унікальної особистості створить достойні умови для плекання та росту духовного центру особи – її серця.

1. Боровська Г. Постаць Памфіла Юркевича // *Дзвін* 3. - 1998. – С.143-144.
2. Гуменюк Н. Погляди Памфіла Юркевича на моральне виховання особистості // *Нова педагогічна думка: Науково-методичний збірник* 1. – Рівне : 2004. – С.76-78.
3. Ільїн В. Виховання особистості в «філософії освіти» П.Д. Юркевича // *Рідна школа*. – Квітень 2000. – С.76-78.
4. Ільченко Валерій. Памфіл Юркевич як символ духовного єднання поколінь // *Український світ* 7-12. – 2002. – С.36-39.
5. Кудрик Л. *Філософія як цілісне світосприйняття в концепції П. Юркевича*. – Львів: 1999.
6. Медвідь Л. А. *Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні*. – Київ: 2003.
7. Мозгова Н. Феномен П.Юркевича // *Київська духовна академія*. – Київ: 2004. – С.189-298.
8. Шпет Г. Философское наследство П. Д. Юркевича (К 40-летию со дня смерти) // *Юркевич П. Д. Философские произведения*. – М: 1990.
9. Юрас І. І. Педагогіка істини, краси, добра П. Юркевича // *Пост-Методика* 4. – 1998. – С.43-48.
10. Юрас І. Невідомий Україні відомий педагог Памфіл Юркевич // *Визвольний шлях*, кн. 9. – 1998. - С.1101-1107.
11. Юркевич П. Д. *Чтения о воспитании*. – Москва: 1865.

12. Юркевич П. Мир з ближнім як умова християнського співжиття // *Вибране.* – Київ: 1993.

13. Юркевич П. Серце і його значення в духовному житті людини, згідно з ученням слова Божого // *Вибране.* – Київ: 1993.

14. Юркевич Памфіл. *Курс загальної педагогіки з додатками* / пер. з рос. Г. Боровська. – Логос: 2004.

Матвійчук І.Л. –
старший офіцер відділу
підготовки персоналу ЗхРУ
Держприкордонслужби України,
підполковник
Гараснів Т.З. –
д.ю.н., професор,
професор кафедри теорії та
філософії права ННІПП НУ
«Львівська політехніка»

ОСНОВНІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО СУТНОСТІ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ

У філософії поняття «поведінка» також характеризує процес взаємодії живих істот із довкіллям, а поведінка людини визначається як здатність людини до діяльності у матеріальній, інтелектуальній та соціальній сферах життя.

Для соціології характерне розмежування понять «поведінка» і «соціальна поведінка». І якщо «поведінка» розглядається як взаємодія усіх живих істот із довкіллям, то «соціальна поведінка» розкривається вже як поведінка людини, що формується, розвивається і виявляється в умовах суспільного життя, а тому має соціально зумовлений характер.

Щодо сучасної психології, то термін «поведінка» розглядається як родове поняття, що охоплює всі вимірювані реакції організму: дію, діяльність, реакцію, рух, процес, операцію тощо.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА:
ДО 190-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ПАМФІЛА ЮРКЕВИЧА**

*Матеріали учасників
Всеукраїнської конференції
19 травня 2016 року*

**Упорядник –
Сливка Степан Степанович**
доктор юридичних наук, професор

Матеріали опубліковано в авторській редакції

Підписано до друку 11.05. 2016 р.
Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Ум. друк арк. 12,7. Наклад 50 прим.
Друк ПП РА «Медіа-Центр»
